

2011: 84). Vele szemben úgy gondolom, hogy az elszigetelt nyelvjárási adat lelőhelyének a *lecsó* szó származására nézve semmiféle bizonyító ereje nincsen. Hogy jelentősége legyen, ahhoz kétféle feltételnek kellene teljesülnie: 1. szükség volna további adatokra az adott időszakból és régióból, de úgy, hogy máshol a szónak ezzel együtt továbbra se legyen megközelítőleg akkori nyoma; 2. szükség volna nem laikus spekulációval, hanem valódi, alaki és jelentésbeli szempontból is megfelelő adattal vagy adatokkal megtámogatott szlovák etimológiára. Egyik feltétel sincs meg.

„Felettebb valószínűnek tűnik – írja néhány sorral lejjebb SZELP –, hogy az ipari termelés keretében, egy (ez esetben nyilván észak-magyarországi illetőségű) konzervgyár márka- vagy termékneven keresztül terjedhetett el a név az ország városi fogyasztói között.” Ehhez csak annyit szeretnék hozzáfűzni, hogy a konzervipari terméknevek valóban lehetett effajta szerepe, az észak-magyarországi konzervgyára vonatkozó megjegyzés viszont a mítoszképzés kategóriájába tartozik. Hosszasan lehetne élcelődni rajta, de nem teszem.

Összegezve: A SZELP SZABOLCS által felkarolt laikus ötletet a cikk szerzőjének szótörténeti érdemeit elismerve sem fogadhatjuk el. Semmi okát nem látom annak, hogy a *lecsó* szó eredeztetésében MIKESY SÁNDORNak a TESz.-be is átvett és az EWUng. által finomított etimológiáját elvessük. – Hadd fűzzek viszont ehhez az etimológiához egy szótörténeti kiigazítást! A TESz. (és annak nyomán az EWUng.) a *lecs* tövet mint lexémát ’szétfőtt főzelék’ jelentéssel 1903-ból adatozza. Sajnos, a szótárak figyelmét elkerülte, hogy MIKESY a *lecs* ’szétfőtt főzelék, elfőtt növényétel’ szót SZINNYEI JÓZSEF tájszótárából (MTsz.), tehát korábbi idézi. SZINNYEI segítségével azonban még messzebbre, az ő forrásáig is visszamehetünk: a HUNFALVY PÁL szerkesztette Magyar Nyelvészet folyóirat 6. évfolyamáig, 1861-ig. Ott jelentek meg LÖRINCZ KÁROLY háromszéki nyelvjárási adatai; a 337. oldalon ezt találjuk közöttük: „*lecs*: elfőtt ázalék”; vö. még: *lecskáposzta* ’lucskos káposzta, zagyván főtt káposzta’ (i. h.).

4. A két áttekintéssel azt kívántam szemléltetni, hogy ellenőrző kérdéseket fel sem téve nem volna szabad az etimológiai ötleteket a nyilvánosság elé tájni.

HORVÁTH LÁSZLÓ

A kullancs elnevezései a nyelvjárásokban. A kullancs (*Ixodes ricinus*) nem tartozik a magyar etnozoológiában kitüntetett állatok közé, pedig erdőkben, vadjárta helyeken gyakori. Emlősökön él mint vérszívó. Szúrása nemcsak kellemetlen, hanem gyakran betegséget (enkefalitisz, Lyme-kór) is terjeszt. 1615-ig nem tudni, hogy mi volt a kullancs magyar neve, ha volt egyáltalán. A bizonytalan – valószínűleg szláv – eredetű *kullancs* szó köznévként csak 1615-től adatozható. A mai nyelvjárásokban több alakváltozattal ismert (*kalláncs*, *kollancs*, *kolláncs*, *kulláncs*), újabban az egész nyelvterületen elterjedt szó (ÚMTsz. 3: 629; SzamSz. 562: *kollancs*; KiskSz. 153: *kullancs*; BüssTsz. 135: *kulláncs*; ide szokás sorolni a csángó *kilijcs* szót is: CsángSz. 78, az utóbbi átírásán radikálisan egyszerűsítettem). Fő riválisa a már egyértelműen szláv jövevényszó *paklincs* volt (MTsz. 2: 60, *paklincs* [Kiskunhalas], *pakullancs* [Mátyusfölde, Tallós] változatokban), amely azonban ’kullancs’ jelentésben még később, 1789-ben fordul elő először. A *paklincs* ’kullancs’ jelentésben újabb gyűjtésekben is szerepel (például PENAVIN OLGA – MATIJEVICS LAJOS, Székely szójegyzék. Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete, Újvi-

dék, 1980. 65; KisnTsz. 67). A *paklincs* tudományos névként a *juhcsimbe* és *juh-kullancs-légy* szókkal a *Melophagus ovinus* megnevezésével rivalizál.

A kullancs nemcsak ellenszenves állat, hanem az etnozoológiai szakirodalomban is alig van adat rá, például az egyéb tekintetben igen alapos PAZSICZKY JENŐ (Az izelt-lábuakra vonatkozó magyarországi babonák. Trencsénvármegyei Múzeum Egyesület Évkönyve 1914: 37–54) nem is említette. Az újabb magyar gyűjtések a következőképpen emlékeznek meg az állatról. A Felső-Szigetközben „*Pákolláncs, kolláncs*: (...) Azt mondják, »kétfajtú: a nagyobb aprú lábakkal a kutyakolláncs, a picirkó meg az erdei kolláncs, ez az emberen él«. A baromfikolláncs éjjel jön elő” (KOVÁCS ANTAL, „Járok-kelek gyöngyharmaton...” Növény- és állatnevek a Felső-Szigetköz tájnyelvében. Mosonmagyaróvár, 1987: 56). (A *pákolláncs* szó a *paklincs*, a *kolláncs* a *kullancs* változatának tekinthető.) A Sóvidéken is gyakori, *kullancs* néven jól ismerik. „Az erdőn lehet kapni, erőst nehéz kiírtani, kivenni az ember bőriből nem lehet, me a feje belészakad, s újra kinől. Petrót vaj benzint ké réja cseppenteni, s akkó legurú. (...) Mongyák, hogy betegséget es lehet tölle kapni, valami aggyulladás félét, de ijen itt felénk eddig nem vót” (GUB JENŐ, Erdő-mező állatai a Sóvidéken. Firtos Művelődési Egylet, Korond, 1996: 24).

A kullancs további nyelvjárási elnevezései: *cék* (ÚMTsz. 1: 673 *ciékk* [Felsőőr]; FTsz. 39) – nyilvánvalóan a német *Zecke* ‘kullancs’ átvétele; *csiglanc* (ÚMTsz. 1: 823 [Rétfalu]), *kanta* (Tsz. [Székelyföld], MTsz. 1: 1036 [Háromszék]), *kopic* (Tsz.; MTsz. 1: 1169 [Baranya megye, Ormánság]), *óvantag* (Székesfehérvár, Fejér megye, Tolna megye, Dombóvár, Kiskunság, Kiskunhalas), *óvantag-féreg* (Sió melléke, MTsz. 2: 30), *parlag-féreg*, *pallag-féreg* (Tsz., MTsz. 2: 85 [Csík]), *varga* (MTsz. 2: 922). Az *óvantag* elnevezést PAZSICZKY is említette egy a tyúkólban tenyésztő féreg, tetű, pontosabban atka (*Argas reflexus*) megnevezéseként (i. m. 52). Problematikus adat az állatnév ‘kullancs’ jelentésű nyelvjárási *ragadály* (ÉrtSz+ 938).

KICSÍ SÁNDOR ANDRÁS

TUDOMÁNYTÖRTÉNET

Magyaroktatás Oszakában Helyzetkép tudománytörténeti kitekintéssel*

A messze Távol-Keleten, ahol nemigen élnek magyar anyanyelvűek, sem velük rokon nyelvet beszélő emberek, mindig érdeklődést tud kelteni a magyar nyelv és a kultúra. Az Oszakai Egyetemen például szorgalmasan és igen lelkesen tanulnak magyarul a japán egyetemisták. Szívesen mennek Magyarországra akár rövid időre, például nyári egyetemre, illetve akár egy évre is: sokan pályáznak például a Magyar Állami Ösztöndíjra. Minden

* A szerző 1980 és 1982 között magyar állami ösztöndíjasként tanult az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, s órákat az általános nyelvészeti, a magyar és a finnugor tanszéken hallgatott. Egyetemi doktori értekezését (A helyviszonyok jelölésére szolgáló nyelvi eszközök a magyarban és a japánban) Balázs Jánosnál írta. 1985-től óraadó, 1993-tól teljes állású tanár, 2002-től professzor az Oszakai Egyetem Idegen Nyelvi Karán. – A szerk.